

Solidariteit in het pensioenstelsel

Speech van Harman Korte, AFM-bestuurder tijdens de Themadag van het Platform
Deelnemersraden te Zoetermeer, 12 april 2013

Dames en heren,

Ook van mijn kant hartelijke dank aan het bestuur van uw Platform voor de gelegenheid om een inhoudelijke bijdrage aan deze dag te geven.

Mij is gevraagd een bijdrage te leveren over het thema van deze dag: solidariteit in pensioenland.

Ik neem een aanloopje door even stil te staan bij de taken van de AFM, in aansluiting op wat mijn collega's daarover gezegd hebben.

Zoals velen van u al weten is het een van de taken van de AFM om toe zien op de naleving van wettelijke regels voor pensioencommunicatie. Het gaat dan onder meer om tijdige, juiste en begrijpelijke Uniforme Pensioenoverzichten, startbrieven, stopbrieven en brieven over verlaging van pensioenaanspraken als die aan de orde is. Soms is de naleving zo gebrekkig dat we handhavend optreden. Een eventuele boete of last onder dwangsom publiceren we dan meestal. Meestal is de naleving overigens wél op orde. De wettelijke regels zelf zijn recent geëvalueerd. Nu wordt er onder leiding van het ministerie van SZW gewerkt aan vernieuwingen. Uitgangspunt blijft dat de belanghebbende een goed overzicht moet hebben van zijn individuele pensioensituatie, inzicht krijgt in wat dat voor hem of betekent, en desgewenst en mogelijk maatregelen kan nemen. Inzichten die de gedragseconomie ons hebben gegeven in de financiële consument, worden benut om de communicatie zo effectief mogelijk te maken.

Voor herstel van vertrouwen in de pensioensector is het geven van een eerlijk beeld over pensioen in de **verplichte informatie** een eerste voorwaarde. Maar natuurlijk geldt dat even goed voor alle **niet-verplichte** informatie.

Hoe zit dat nu met die solidariteit?

Wat verstaan we eigenlijk onder solidariteit?

Ik heb als uitgangspunt genomen de omschrijving die Van Dale ons geeft:

Solidariteit is:

“het bewustzijn van saamhorigheid en de bereidheid om de consequenties daarvan te dragen”.

Het is niet een echt makkelijke definitie, maar ik denk wel dat alles erin zit van wat veel mensen verstaan onder solidariteit. Saamhorigheid kan alleen in een collectief – klein of groot – beleefd worden. Wat precies die consequenties zijn van de beleving van saamhorigheid laat de definitie in het midden. Veel mensen, waaronder ik zelf, zullen dat invullen met het tot op zekere hoogte delen van lusten en lasten. Dus bij solidariteit is er door de beleving van saamhorigheid in het collectief, op z'n minst tot op zekere hoogte bereidheid om lusten en lasten te delen.

Als we deze definitie volgen, en we willen solidariteit in het stelsel vinden dan gaan we op zoek naar het delen van lusten en lasten in het stelsel, en kijken we of dat voortkomt uit saamhorigheid in het collectief.

Nu zijn er tussen deelnemers in een collectieve pensioenregeling grote onderlinge verschillen tussen wat zij bijdragen (de lasten) en wat hun profijt is (de lusten). Vergelijk de alleenstaande deelnemer die de dag voor zijn pensionering overlijdt, met de deelnemer die honderd jaar of ouder wordt. De eerste heeft premie betaald en krijgt er niets voor terug. De tweede heeft ook premie betaald en krijgt er langjarig een uitkering voor terug. Is dat nu allemaal bewijs van solidariteit, omdat deelnemers die verschillen aanvaarden uit saamhorigheid in het collectief? Ik denk het niet. We noemen de verschillen tussen kosten en opbrengsten van mensen die een brandverzekering hebben, ook geen bewijs van solidariteit. Die verschillen worden niet geaccepteerd vanuit saamhorigheid in het collectief, maar omdat verzekerden al dan niet terecht uitgaan van gelijke kansen op een met de premie evenredige vergoeding van brandschade. Als je persoonlijke levensverwachting modaal is, is de kans dat je minder dan evenredig profiteert van de premie die je hebt betaald, net zo groot als de kans dat je meer dan evenredig profiteert.

Verschillen die we wél in verband kunnen brengen met solidariteit, zijn de verschillen die voortkomen uit **op voorhand ongelijke** kansen.

Welke verschillen tussen de lusten en de lasten komen voort uit op voorhand ongelijke lasten? Of anders geformuleerd: voor welke groepen wordt op voorhand meer dan de individueel actuariael juiste premie betaald, en voor welke minder? Of simpeler: wie subsidieert wie?

Laten we eens kijken naar wat ik gemakshalve maar “subsidiestromen” in een pensioenfonds noem.

“Subsidiering” door verschillende levensverwachting

- Van mannen aan vrouwen
- Van ongezond levenden, aan gezond levenden
- Van laagopgeleide mensen, aan hoogopgeleiden
- Van mensen met lage inkomens, aan mensen met hoge inkomens
- Van mensen met een in aanleg zwak gestel, aan in aanleg sterke mensen.

3

12 april 2013

Dit zijn wat subsidiestromen in een pensioenfonds tussen groepen van deelnemers. Deze stromen hebben allemaal als oorzaak dat de eerstgenoemde groep een lagere levensverwachting heeft dan de tweede.

Daardoor subsidiëren de mannen, de vrouwen, maar ook

de ongezond levenden, de gezond levenden, en

de laagopgeleide mensen, de hoogopgeleiden, en

de mensen met lage inkomens, de mensen met hoge inkomens, en

de mensen met een in aanleg zwak gestel, de in aanleg sterke mensen.

Bij al deze subsidiestromen kun je bekijken of ze voortkomen uit de bereidheid om de lusten en lasten te delen door een bewustzijn van samenhang. Dus of ze echt steunen op solidariteit. Ik schat in dat uit dit rijtje van subsidiestromen, alleen de stroom van mannen naar vrouwen een kans

maakt. De tweede stroom, die van ongezond levenden naar gezond levenden, zullen veel mensen wel aanvaarden, al is het zeer de vraag of dat uit saamhorigheid is.

De andere subsidiestromen zouden de meeste mensen naar mijn inschatting liever stoppen. Ze steunen zeker niet op het bewustzijn van saamhorigheid, en dus niet op solidariteit. Er is helaas geen simpele weg om ze te stoppen. Maar we moeten ze niet verstoppen, maar waar nodig juist uitleggen dat ze onvermijdelijk zijn.

Dit is nog een tweede rijtje van subsidiestromen.

“Subsidiering” door financieringssysteem

- Van alleenstaanden aan mensen met “nabestaanden”
- Van niet-carrièremakers, aan carrièremakers
- Van jonge uittreeders, aan achterblijvers en oude toetreders
- Van werkenden naar inactieven

Deze subsidiestromen zijn het rechtstreekse gevolg van de financieringssysteem.

De eerste omdat we in de regel dezelfde premie heffen voor een alleenstaande, als voor iemand die nabestaanden kan nalaten. Je kunt je voorstellen dat deze stroom ontstaan is uit echte solidariteit. Een alleenstaande had bij een gelijk inkomen een al grotere financiële bewegingsruimte dan een kostwinner, dus om die kostwinner dan ook nog een hogere premie te laten betalen in verband met zijn nabestaanden... Je kunt je tegelijkertijd afvragen of dat vandaag de dag nog steeds zo beleefd wordt, nu er zoveel gezinnen met twee inkomens zijn.

De tweede en de derde subsidiestroom zijn het gevolg van het systeem van de doorsneepremie, gecombineerd met een vast pensioenopbouwpercentage.

Deze stromen komen zeker niet voort uit het bewustzijn van saamhorigheid, dus hier geen verband met solidariteit. Bij eerdere gelegenheden heb ik aangegeven dat het mogelijk is om deze subsidiestromen – zij het geleidelijk – te stoppen, door over te stappen op een degressieve opbouw van pensioenaanspraken.

De vierde stroom, die van werkenden naar niet-actieven, treedt alleen op als er in de premie een bijdrage zit voor herstel van de dekking van de opgebouwde aanspraken en de pensioenen. Dat is nu bij vele pensioenfondsen het geval. Deze stroom kan in principe ook omkeren, in tijden dat het met het pensioenfonds zo goed gaat dat een lagere dan kostendekkende premie in rekening kan worden gebracht. Van deze stroom kun je zeker stellen, dat die een beroep doet op solidariteit. En als in discussies gesproken wordt over grenzen aan de solidariteit, gaat het vaak over de vraag tot op welke hoogte er de bereidheid is voor de bijdrage van werkenden aan niet-actieven.

Als ik het geheel van deze subsidiestromen in een pensioenfonds overzie, kom ik tot de conclusie dat maar een deel ervan berust op solidariteit in de betekenis die Van Dale ons geeft. Die stromen steunen op de bereidheid om lusten en lasten te delen vanuit het bewustzijn van saamhorigheid.

De overige subsidiestromen zou je kritisch moeten bezien. Als ze onvermijdelijk zijn, is het zaak dat goed uit te leggen. Als ze wel te stoppen zijn, zou je daaraan moeten werken. Vermijdbare subsidiestromen, die niet hun grond vinden in echte solidariteit, kunnen het draagvlak van het stelsel aantasten.

Er is bij het zoeken naar de rol van solidariteit in het stelsel naast de invalshoek van de subsidiestromen, bij mij nog een vraag die voortkomt uit de betekenis van “bewustzijn van saamhorigheid”. Je kunt als werknemer niet kiezen voor dat pensioenfonds waarin je het grootste gevoel van saamhorigheid voelt. Je belandt in het collectief dat hoort bij het bedrijf of de bedrijfstak waar je gaat werken. Heb je nu automatisch een groter bewustzijn van saamhorigheid binnen dat collectief, dan met mensen daarbuiten? Ben je dus meer bereid om lusten en lasten te delen binnen het pensioenfonds, dan met anderen in andere fondsen? Voor het draagvlak voor elementen van solidariteit in het stelsel mogen we hopen dat het antwoord ja is.

Als we ten slotte naar het pensioenstelsel als geheel kijken, en niet alleen naar de tweede pijler, dan kunnen we vaststellen dat de grootste subsidiestroom niet in pensioenfondsen ligt, maar juist daarbuiten, in de AOW en de ANW, dus in wat we de eerste pijler van ons stelsel noemen.

Uitkeringen in de eerste pijler berusten vrijwel volledig op een grote subsidiestroom van mensen met een inkomen naar de ouderdoms- en nabestaandenuitkeringen. In de eerste pijler ligt het overgrote

deel van beroep op solidariteit besloten. De uitkeringen blijven in stand door de collectieve bereidheid te betalen voor uitkeringen aan anderen. Het kan toch bijna niet anders dan dat hierbij een collectief beleefd “bewustzijn van saamhorigheid” een grote rol speelt. Al is het maar goed dat de solidariteit in wetgeving is verankerd, want of het bewustzijn van saamhorigheid groot genoeg is om iedereen **vrijwillig** premie voor de AOW te laten betalen, dat gelooft niemand.

Tot zover mijn bijdrage over solidariteit in het pensioenstelsel. Om misverstanden te voorkomen: onze taakopvatting bij de AFM is dat we er wel wat van mogen vinden, en vaak zelfs dat we er wat van moeten vinden, maar dat het de sociale partners zijn die over de tweede pijler gaan, en dat het wetgever is die er kaders voor aangeeft.

Ik ben benieuwd naar uw vragen, die wat mij betreft niet alleen over mijn betoog hoeven gaan.

Graag rond ik af met – net als bij vorige gelegenheden – u te zeggen hoe belangrijk de AFM goed functionerende deelnemersraden vindt. U kunt namens alle belanghebbenden het bestuur van het pensioenfonds kritisch volgen en adviezen geven. En daarmee ondersteunt u het bestuur bij zijn vaak zware taak. Ik wens u veel succes en ook plezier, in uw werk als lid van een deelnemersraad.

En ik dank u voor uw aandacht.